

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok VI:2008

Numer 20 (173)

Data odczytu: 4.6.2008

Data wydania: 4.6.2008

734. spotkanie

Edward Wiśniewski

„Historia wsi Zakurzewo i Mokre.

Omawiane wsie leżą po lewej stronie traktu malborskiego, na północ od Grudziądza.

Zakurzewo: wieś ta jest położona na prawym brzegu rzeki Osy, przy jej ujściu do Wisły i należy do gminy Grudziądz.

Pierwszą wzmiankę o tej wsi spotykamy w 1323 r., kiedy komtur grudziądzki Sieghard von Schwarzburg nadał „uczciwemu” rycerzowi Thierkornowi 38 włók w Saxen na założenie wsi wg prawa chełmińskiego. W ciągu wieków nazwa wsi ulegała zmianom i tak: najpierw Saxen, Saxten, Sakrau a w 1565 r. przyjęła nazwę polską – Zakurzewo. W 1410 r., w wyniku wojny polsko-krzyżackiej wieś poniosła straty i otrzymała rekompensatę w 1414 r. w wysokości 40 grzywien. W 1438 r., dokumenty informują, że wieś była zasiedlona tylko częściowo. Na istniejących 36 włókach obszaru, uprawianych było 22, reszta leżała odłogiem. Z uprawnych włók Krzyżacy z zamku otrzymywali 31,5 grzywny czynszu. W tymże czasie musiał istnieć obszar rycerski, gdyż dane pisane o Towarzystwie Jaszczurczym i Stanów Pruskich wymieniają rycerza Mikołaja z Zakurzewa.

Za czasów starostów polskich, obszar wsi uległ uszczupleniu, i tak np. w 1565 r. wynosił tylko 12,5 włóki ziemi ornej. Tak samo „Kępa Wilczeniec”, leżąca w korycie rzeki Wisły nie była dzierżawiona ze względu na złą jakość trawy. Niedaleko od wsi istniało jezioro Tubalka, w którym rybakom było wolno łowić ryby tylko „małymi narzędziami”. Istniała również karczma i przystań dla szkut, za które sołtys wsi pobierał podatek postojowy tzw. „brzeźny”. W 1569 r. król Zygmunt August wystawia sołtysowi Kasprowi Gzikowskiemu nowy przywilej, obdarowując go kilkoma włókami. Wg „Inwentarza starostwa” z 1663 r., włók było 13,5, a w 1664 – 14,5 włóki, za które 10 dzierżawców płaciło 105 florenów. W 1712 r., wg przywileju króla Augusta II było zapisane we wsi 10,5 włók chłopskich, a w 1776 r. – wg przywileju starosty grudziądzkiego Jerzego Mniszcha – 7. włościan płaciło do zamku grudziądzkiego 389 florenów czynszu rocznie. Tak samo karczmarz Garski od wyszynku, jak i rybak od połowu ryb – płacili odpowiedni czynsz. W 1789 r. za okupacji pruskiej, wieś zamieszkiwało 23 rodzin chłopskich, a reformę uwłaszczeniową wprowadzono dopiero w 1846 r.

W 1885 r. w Zakurzewie mieszkało 426 osób w 63 domach mieszkalnych, gospodarząc na 622 ha, w tym tylko 299 ha ziemi ornej. Obszar wsi w następnych czasach się nie zmieniał. Stan ludności wynosił np. w 1910 r. – 456 osób, w 1931 r. – 452 osoby, w 1944 r. tylko 286 osób, a w 2000 r. tylko 204 osoby. W 1996 r. w Zakurzewie oddano do użytku nowoczesne, ekologiczne składowisko odpadów dla pobliskiego obszaru i pobudowano solidny nowy most betonowo-stalowy na rzece Osie, łączący Zakurzewo z Parskami.

Góry Łosiowe (wys. 88 m. n. p. m.), pod którymi leży Zakurzewo, są atrakcją turystyczno-krajobrazową. Widać z nich rozległy teren „Basenu Grudziądzkiego”.

Mokre. W starych dokumentach spotykamy nazwę: Mocker, Mokraw, Mockeraw, Mucher.

Wieś ta leży na północ od Grudziądza, w odległości 7 km, za wsiami Nowa Wieś i Świerkocin. Jak podają kroniki, wieś ta zalicza się do najstarszych osad ziemi grudziądzkiej, gdyż już w XIII w. otrzymała przywilej lokacyjny, który zaginął. Dopiero komtur grudziądzki Sieghard von Schwarzburg wystawił dnia 23.1.1324 nowy dokument lokacyjny, gdzie ustalono prawo wolnych pastwisk, połowów w rzece Osie i wycinki drzewa z lasu dla własnych potrzeb. Ale zabroniono zbierania żołądździ. Początkowo obszar wsi określono na 30 włók ornych. Jednakże po dokładnym rozeznaniu dołączono do wsi 1,5 włók obszaru zwane „Ubiscar” oraz 7 włók na moczarach wzdłuż rzeki Osy. Ogólny areal wynosił 38,5 włóki, z którego płacono czynsz do zamku w Grudziądzu. Sołtys otrzymał z tego 5,5, włóki wolnej od czynszu, ale był zobowiązany służyć Zakonowi Krzyżackiemu jako rycerz w własną zbroję i wyposażeniem. Był on zarazem sędzią we wsi, z czego otrzymał jedną trzecią grzywny zysku z ustalonego wyroku do swej dyspozycji. Dopiero w 1336 r. w dokumentach występuje kanonik kwidzyński Jan von Mocker – prawdopodobnie dawniejszy proboszcz, a w 1382 r. Jan Mocker – radny miasta Grudziądza – dawniejszy sołtys wsi.

W czasie bitwy pod Grunwaldem (15 VII 1401) Mokre poniosło straty – 240 grzywien, ale Krzyżacy dali rekompensaty tylko 100 grzywien. Wg rejestru czynszowego zamku w Grudziądzu z 1438 r. stwierdza się, że we wsi było tylko 20 włók użytkowych i karczma. W 1466 r. Mokre wraz w Pomorzem znalazło się w granicach Państwa Polskiego, ale areal wsi wcale się nie powiększył. W 1505 r. księgi sądu grudziądzkiego wymieniają jako właściciela karczmy w Mokrem – Stefana Króla.

Dnia 22 XII 1603 r. król Zygmunt potwierdza przywilej krzyżacki, stwierdzając, że wieś posiadała 38,5 włóki, ale tylko 28,5 włóki ziemi uprawnej oraz 2 karczmy. Natomiast na gościńcu malborskim, nad rzeką Osą powstała trzecia karczma, którą starosta P. F. Wojnarowski pobudował, - dającą większe dochody od pozostałych karczem we wsi. Ale w sierpniu 1628 r. wojska szwedzkie, pod dowództwem króla Gustawa Adolfa zniszczyły wieś wraz z kościołem i karczmą.

Dnia 29 VI 1636 r. król polski Władysław IV wystawił mieszczaninowi grudziądzkiemu Florianowi Buchwaldowi nowy list nadawczy na wolne sołectwo z 5,5 włókami. Oprócz wolnego rybołówstwa i drzewa, dołączył król warzenie piwa i pędzenie gorzałki dla własnych potrzeb. W 1639 r. starościna Szczepańska kazała wystawić nową karczmę na gościńcu, ale i ona została zrujnowana w czasie II potopu szwedzkiego. Dnia 25 IV 1662 r. król Jan Kazimierz potwierdza stary przywilej sołtysowi Jakubowi Krollowi. W tym czasie osadzono dodatkowo 3 gburów, którzy posiadali prawo holenderskie, tj. wolność wyznania i gospodarowania. Następny okres, to czasy przemarszu wojsk „konfederatów” i z innych państw przez wieś Mokre, gdzie mieszkańcy musieli płacić kontrybucję na utrzymanie wojska. Wg lustracji starostwa z 1767 r. prawo dzierżawy na 40 lat posiadało 11 gburów, zasiedlonych na 21 włókach i 15 morgach i płacili 503 floreny i 15 groszy czynszu wg przywileju starosty Jerzego Mniszcha z dnia 7 IX 1748 r.. W czasie zaboru pruskiego (1772 r.), a nawet już w 1770 r. pod pozorem walki z epidemią i chorobami, królowie pruscy organizowali na terenie wsi Mokre częste rewie wojskowe. Uważali te tereny jako swoją własność. Po 1807 r. te parady ustały, gdyż Mokre jak i okolica zostały przyłączone do Księstwa Warszawskiego.

W 1830 r. wieś Mokre posiadała wolne sołectwo, karczmę, młyn, 2 domy szkolne, probostwo i 11 gburskich posiadłości, a w 1833 r. wydał rząd pruski przeszło 1929 mórg dotychczasowym czynszownikom na własność za 175 talarów.

Mieli również obowiązek odpracowania „szarwarku” przy budowie młyna i strugi w Kłodce jak i też utrzymywania grobli na rzece Osie w należytym stanie. Prawo wyrębu drzewa odkupił rząd pruski w r. 1866 – ustanawiając leśnictwo. W 1868 r. wieś obejmowała 2680 mórg, 68 budynków w tym 35 domów mieszkalnych z 379 osobami.

W 1931 r. Mokre liczyło obszaru 696,6 ha i zamieszkiwały je 388 osoby. Poczta, parafia katolicka i ewangelicka były na miejscu, policja w Małym Tarpnie. Po II wojnie światowej

rozpoczęto wzmocnienie wałów na rzece Osie, ze względu na powstającą „cofkę” od strony Wisły, która zalewała tereny wsi. W 2000 r. w Mokrem zamieszkiwało 826 osób na obszarze 861,2 ha.

Kamień pamiątkowy Fryderyka Wielkiego

Został odsłonięty dnia 24.01.1912 r. w dwusetną rocznicę urodzin. Był usytuowany we wsi Mokre k. Grudziądz – w miejscu, gdzie od 1816 r. stał pałac właściciela - Horsta.

Fryderyk Wielki przebywał w Mokrem w czasie budowy twierdzy. Kamień był umiejscowiony na cokole wysokości 3 m. Medalion o średnicy 45 cm wykonany był z brązu, z głową Fryderyka Wielkiego.

Komendant twierdzy – gen Moltky umieścił napis: „Dem Andenken- Fridrich der Grosse”.

Wycinek z mapy z 1880 r.

Legenda:

I Wieś Mokre – niem. Mockrau

1. Wieś – centrum
2. Kościół kat. Sanktuarium Wniebowzięcia NMP
3. Mokre – Wybudowanie – Bingsdorf
4. Młyn – Spring – Mühle
5. Karczma nad Osą
6. Rzeka Osa

II Wieś Białochowo – niem. Burg Belau, dawn. Gr. Schillingsdorf

7. Folwark i wieś
8. Jezioro białochowskie
9. Wybudowanie – Sapoty – niem. Sapten
10. Leśnictwo Białochówko – niem. Kl. Schillingsdorf
11. Cegielnia – obecnie nie istnieje

III Zakurzewo – niem Sackrau

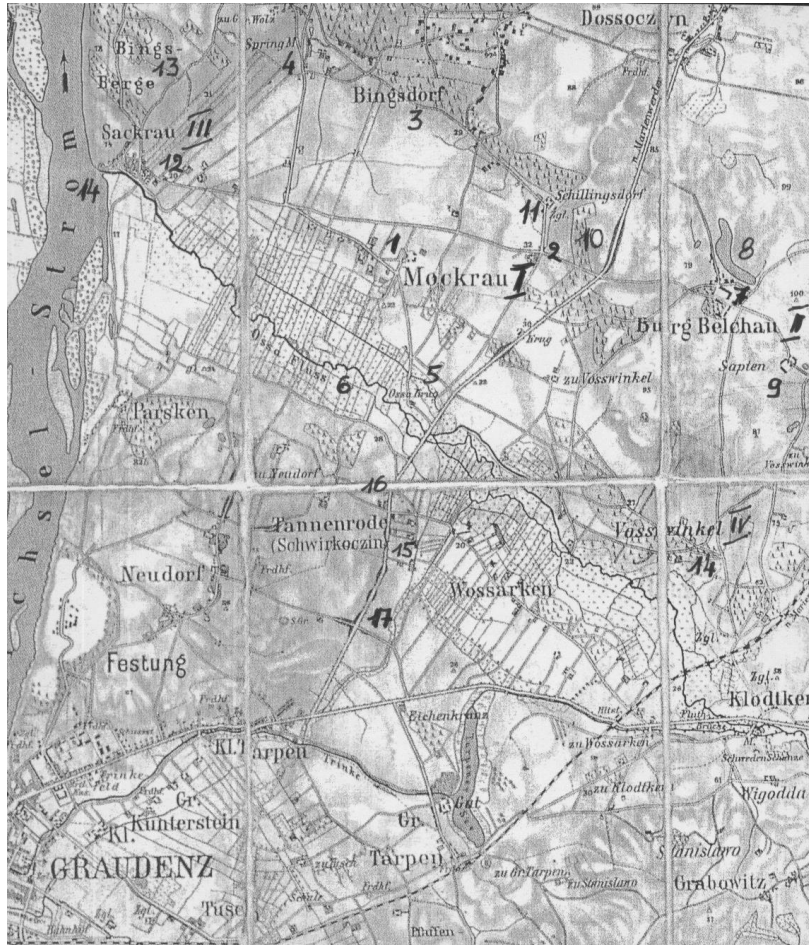
12. Wieś - centrum
13. Góry Łosiowe
14. Ujście rzeki Osy do Wisły

IV Lisie Kąty – niem. Vosswinkel

- 14 A. Wieś

V Świerkocin – niem. Tannenrode

- 15 Wieś
- 16 Młyn – wiatrak
- 17 Cegielnia - nie istnieje

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.